

Dil təfəkkürü geniş anlayışdır, həm bioloji, həm də linqvistik baxımından bəşərin ilk möcüzəsidir. Görünür, Allah Təalayı bu hədiyyəni insana bəxş etmişdir ünsiyyət yaratmaq üçün. Təbiətdə mövcud olan digər canlılara da nəsis olmuşdur, amma sözsüz, dilsiz. Hətta canlı təbiət də belə bir dünyəvi möcüzədən kənar qalmamışdır. Desəm ki cansız əşyaların da dili yox deyil - təəccüblənməyə dəyməz. Lakin bu dil ilahidən gəlməmişdir. İnsan ona səssiz ünsiyyət dili bağışlamışdır, bir-birini anlaşırlar. Bu mənada insan öz hisslərini, daxili pıçıldılarını, hətta etirazlarını "etibarlı cansız" sirdaşından umdu. Rəssam sadələşməyi ağ kətana, heykəltarş qranit daşa, bəstəkar nota etibar etdi. Deməli, hansı ki, rəssamdan: onun psixologiyasından, yaratdığı tablolarından, portretlərdən yazır - səsinə, həqiqətin "açarı"nı tamaşaçıya çatdırır, danışğa - dialoqa gələndə biri-birilə anlaşırlar...

Rəssamın "Qəmli yaradıcılıq" hissi

Allahverdi Eminov

(Əvvəlki ötən sayımızda)

Estetika lüğətlərində yazılıdır ki, bədii dil təsviri ifadə vasitələrinin məcmusudur və sənətkar bunların köməyi ilə yaradıcılıq kredosunu öz əsərində görür. İncəsənətin janrlarının (növlərinin) tarixi inkişafı gedində yaranmış spesifik dili vardır, rəssamlıqda bu; şəkil, rəng, kolorit, işıq və kölgədir. Rəssamlığın dili optikanın, perspektivin qanunları ilə, insan bədənini anatomiyası ilə əlaqədardır. Rəssamın ketana aldığı rənglərin çalarları, əsrin qayesinin "ödənilməsi" estetik məzmun daıresindədir, bədii obrazın (təkcə insan surəti nəzərdə tutulmur) düşünülümüş sistemidir, təsvir vasitələri bədii forma ünsürlərini şərtləndirir. Bunlar əsərdə bir-birini tamamlayanda incəsənət nümunəsi hasilə gəlir, sözü boyalar əvez edir. Təsviri - dekorativ ifadə vasitələri orta əsrlərdən üzü bizə doğru sənətkarlar (rəssamlar, heykəltarşlar, arxitektorlar və s.) tərəfindən ideya məzmununa və forma - süjetinə görə müxtəlif əsərlər yaratmaq üçün istifadə olunmuşdur. Məsələn, rəssamlarda "Hava və xətti perspektiv

qanunu" kəşf edilmişdir (orta əsrlərin məhsuludur), indi də yaradıcılıq təcürbəsində qüvvədən düşməmişdir. Məsələn, imressionistlər, qərb rəssamları kolorit, işıq və kölgə ilə bağlı olan vəzifələri yaradıcılıqlarında tətbiq edirlər, bu isə "rəssamlıq dili"ni xeyli dərəcədə zənginləşdirir. Rəssam incəsənətin dilinə sahib kəsilmişdir, rənglərin iradəliliyinə və dürüstlüyünə yiyələnmişdir, texniki priyomlarını qanunauyğunluqlarının yerini bilməlidir, estetik imkanlara belə olmalıdır, əks halda rəssam(lar) var açıq-aşkar oyunbazlığa, hoqqabazlığa, saxta, qeyri-inandırıcı rəmlərə əl atır. Bu vərdiş sənətə müdaxilədir, barbarlıqdır, qarşısındakı şəkille, səssiz sözləri çeynəyə-çeynəyə danışmaqdır, taqətdən düşməkdir, şeytansayağı hərəkət etməkdir. Halbuki, filan rəssamın tablolarının görünməsi mənim ələmdə damcı-damcı, gile-gilə böyütdüyü Dünya kimi nadir hallarda nəzərə çarpır və bu görünüşü - təsviri duymaq, hadisələri yaşamaq yalnız müəyyən məqamlarda, ovrqatda şüurlu (qeyri-şüurlu) diqqətə yönəlməklə pislə yaxşını seçməkdir. Rəssam dili həqiqəti göstərir, bu isə sevmək qədr müşküldür, çətindir. O əsər üz (sifət) tək görünür, yaddaşına ötürülməli olursan, çün bir neçə deqiqədən sonra tablodan ayrılacaqsan. Her bir tablolu hafizə bankında saxlamaq ələ də asan olmur... Belə görülməli əsərlərə baxanda, "dili"ni tapanda əfsunlar (rəssamlar, cizgilərin hikmətinə hiss ediram, xeyalında predmetin prototipini canlandırırım. Xatırlatmaq istədim ki, rəssamın əsərindən mənə pıçıldayan yalnız Mənim gözümün ovuna çəvrilən çəderdir. Unutmayaq

ki, bir tamaşaçı olaraq həmişə eyni əsəri eyni cürə görə bilmirik, deyərdim ki: "Qəmli yaradıcılıq dövrü"nü nəzərdə tuturam - eger olmuşsa. Haradan bu ideya (fikir) ağlıma gəldi, yaradıcılıq psixologiyasının "günahtı"dır? İnanın! Müəllifin sənət dairəsi, özünün xarakterindən gələn şəxsiyyəti, həyatı və dünya haqqında fəlsəfəsi - bu, "triada"ya bir səbəb də karantin belasının (2021) kövrək, mübhəm nəümid oldu, səsi qulaqlarımda çalındı (10.07.2020), aqşamüstü sərin hava, romantik və səksəkəli əhval yaşadım. XXI əsrin belası, insan həyatına amansız müdaxilə. İlahi, bu, qərbdən gələn balanı onların özlərinə yədizdir, amma xalqa yox, baskıkarları cəzalandır. Mən Dünyaı az gəzib - dolaşmışam, hərçənd, kimsəsizləri, yoxsulları bir yazar gözü ilə müşahidə etmişəm, varlı və yoxsul məhəllələri (təəssüf bizim məmləkətdə də belə qeyri-bərabər ənənə yox deyil), küçə qadınlarını təxmin etmişəm. (Rəssam üçün belə mənzərələr daha qəmli görünür). Sənət adamlarında bu cür görüşdə yaddaş onların sifəti, bədeni və hərəkətləri köçür, obrazlaşır, ümidsiz ehtiyac dəhşətli heqarət, yersiz təzyiqlərin aşılacağı solğun çöhrələr.

Təzadlar: Şəhərin başqa küçəsində isə gözəl xanımlar, şən cavanlar, sevgi üçün həsrət çəkənlər. Mənim üçün bu cür insan mənzərələrini deyək ki, ingilis qadınları, fransız qadınları, italyan kübarları adlandırdım. Onların portretlərini rəsm etmək, tamaşaçıları üçün necə də maraqlı görünərdi! Mən belə insan mənzərələrini "qəmli yaradıcılıq" üçün mövzu hesab edərdim və adlar seçərdim: "Qəddarlaşmış qəlb", "Alışmış sevgi həyatı", "Poetikləşməmiş əfsana" və sairə.

Bu gün yenə "təəssüf" kəlməsinə işlədirmək çətin, çətin işlədirmək çətin, çətin işlədirmək çətin. Bir parça çörək üçün istedadlarını "yorma" fikrinə düşmüşlər. O sənətkar (qələmdaşlar da istisna edilmir) "pul qıtlığı qəzası"na uğrayırsa... Ondan sədevr əsərlər ummaq insafsızlıq deyilmi?!

Böyük rəssamlarımızın yaradıcılığında qəm-kədər gətirməyən əsərlər olmaya bilməz və bu "dövr"ün öz yeri, tutumu vardır. Bu, hansı hissdən yaranır? - sualına rəssamın özü dəhə dürüst cavab verir. Belə halıspan rəssamı Pikasso da yaşamışdır, belə motivli əsərlərin obrazlarını kor insanlar, əyyaşlar, qumarbazlar, əxlaqdan kəm qadınlar idi. Əlbəttə müasir rəssamlarımızı Pikasso ilə müqayisə etmək istəməzdik, bu günün qəhrəmanları "altıncı barmaq" deyillər. Əgər belə mövzulu əsərlər yaranıbsa rəssamın palitrasında - hər şey eyni dərəcədə qiymətli olmur, lakin həmin tipli əsərlər deyərlikdir. Halbuki, bu gün bizim istedad tamlığı ilə üzə çıxmayan gənc rəssamlarımız az deyil, onlar dar, məhdud məkəndə çalşırlar, onlar Dünyaə səyahətə çıxmırdılar, insanlarla sənət konfeyləri görüşməlidirlər, yaradıcılıq bağlı yaratmalıdırlar. Necə ki, orta nəslə mənsublar ən böyük sənətkarlar olmuşlar, serqiləri qurmuşlar. Belə əhval - ruhuy-

ədə istedad payını haraya sərf etməlidir? Alınan təəssürat, müşahidə təhrikəddici motivasiya yaratmalıdır, çəkdiyi tablonun dramatik qüvvəsi, lirik hissiyyəti tamaşaçıni düşündürməlidir. Belə əsərlər, adətən, rəssamın göz yaşlarını axıda-axıda yaranır, sevinc və səadət hissinin qığılcımları rənglərə qarışırlar.

Mən nikbinliyimi bədbinliyə güzəştə getmirəm - hər şeyin zamana ehtiyacı var, istedad çox çətinliklə olsa da üzə çıxacaq, bunu tarixi faktlar göstərir. Belə deyirməyə kiçik təmətik mövzu ovrqatla tamamlamaq yerinə düşmürmü?

Yazıyı oturanda havanın sərinliyi, həzinliyi məni ruhlandırdı və rəssamın öz obrazı xeyalında canlandı.

Bədiyyat (poeziya və musiqi) insanı - sənətkarı, bu ikili təməyül həmişə onu yaradıcılığa ruhlandırır, çünki onun ruhundadır bu ilahi payı, enerji.

Mən özümle rəssam

müqayisə etmək niyyətində deyiləm və mənim öz dünyam var, bu ələmdə üreyimə yatan sənət korifeylərini axtarıb tapıram, öz yaradıcı həyatımı yenidən yaşayıram. Son vərəqə çətdə axşamın alatoranı zeytun ağaclarının yarpaqlarından süzülürdü. Günəşin işığını itirən ağacların yeganə təsəllisi budaqlarını sinəsinə sıxıb səhəri gözleməkdə. Və bu zeytun ağaclarına penah gətirən tənha qovaq da vardı. Onun yarpaqlarının pıçıldısında qəmli mahnı eşidirdim. Bu neğmədə zeytun ağacları uyuyur. İstedadlı şair Qarayev Mahir bir şeirini "Qəmli mahnı"ya bağışlayır:

Bu qəmli mahnını hamından qabaq
Bu qovaq oyardı -
Bütün qovaqlardan
bir kövrək qovaq!
Bu qovaq -
Hər gecə, hər gecə yarı
bir cüt yarpağının
pıçıldısı tak
bir cüt doğma səsdən
ayıran qovaq -
Aylılı o bir cüt səsin
üstünə.
tel-tel, budaq-budaq
əyilən qovaq!
Sənib o son günün,
o son gecənin
pıçıldısı.
Ayıldı, ayıldı -
Bütün qovaqlardan
kövrək bir qovaq.
... Bir az da ayıldı
torpağa sarı.

Romantik rəssamların hər an oxumaq arzusunda olmaq istədiyi şeir. Şair belə bir ruhlu şeirə köklənəndə rəssamlaşır, fəqət, ketana çəvrilmək istəyir...